

PAGINI LITERARE

S U M A R U L

- Teodor Murășanu, *Continuitate*
Ion Țigăra, *Final (Versuri)*
Andrei A. Lillin, *Analysis situs*
Vasile I. Rusu, *Făcătura (Nuvelă)*
Niculae Rusu, *Peisaj Ardelean (Versuri)*
Dimitrie Danciu, *Tristețea pădurii (Versuri)*
Letiția Papu, *Se deschid zidurile (Versuri)*
Zorica Lăpău, *În țara lui Kao-Sy (Versuri)*
Ovidiu Drimba, *Gânduri pioase pentru un european român*

PE MARGINEA CĂRȚILOR

- Aurel Marin, *Dimitrie Danciu : Solitudini*
Ion Țigăra, *N. I. Herescu : Caete Clasice*

C R O N I C I

- Teodor Murășanu, *Bisericuța românească din Borsec. — „Dacia”, — „Luceafărul”. V.*
Feneșan, *Plugurile. — Andrei A. Lillin, Asimilare și simulare.*

Bibliografie

An. VIII

Nr. 3—4

1941

Exemplarul Lei 10. —

PAGINI LITERARE

ODATĂ PE LUNĂ

Redactor: Teodor Murășanu

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice pentru recenzat se vor trimite în câte 2 exemplare pe adresa redacției.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonat și este rugat să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

ABONAMENT:

BCU Cluj / Central University Library Cluj
În țară, pentru particulari anual . . . Lei 160.
„ străinătate dublu
Exemplarul Lei 10.

Inscrisă la Tribunalul Turda S. I., registrul publicațiilor, sub Nr. 3283 din 20 Iunie 1938

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TURDA, STR. AXENTE SEVER, 15

La Redacția noastră se pot comanda:

„Pagini Literare” An. I,	— 120 lei franco
„Pagini Literare” An. II,	— 120 ” ”
„Pagini Literare” An. III,	— 180 ” ”
„Pagini Literare” An. IV,	— 180 ” ”
„Pagini Literare” An. V,	— 240 ” ”
„Pagini Literare” An. VI,	— 240 ” ”
„Pagini Literare” An. VII,	— 120 ” ”

CONTINUITATE

Amorul conștiinței naționale, foc sacru aprins la 1800 de către generația Școlii Ardelene, își răzima entuziasmul mai ales pe două temeuri: originea latină și continuarea viețuirii fără întreruperi, timp de 2000 de ani, pe amândouă malurile Dunării. Oricare dintre aceste argumente ale renașterii de neam le-a fost contestat sau atacat în cursul vremii, bunicii noștri au reacționat cu ultima lor energie. Nu-i o alăturare fortuită, instinctul de conservare prin păstrarea limbii, ideea de latinitate în epoca conștiinței naționale moderne, invincibile bastioane în lupta pentru persistență a unui neam. Cu câtă pasiune și satisfacție evoca Bărnuț, în fenomenalul său discurs dela Blaj, cuvintele lui Bonfiniu: „Coloniile și Legiunile romane, copleșite de barbari, țin încă limba romană, și ca să nu o piardă cu totul, atât de tare se luptă, încât se pare, că nu s'au bătut atât pentru ținerea vieții, cât pentru incolumitatea limbei. Căci, computând bine deseale inundăciuni ale Sarmaților și ale Geților, apoi erupțiunile Hunilor, Vandalilor... cine nu se va mira foarte, că încă s'a ținut urmele limbei romane între Daci și Geți...” (S. Bărnuț: Discurs). Câtă muncă au depus generațiile care s'au succedat dela 1800 încoace în apărarea acestor două temeuri naționale, față de numeroșii adversari interesați în cauză sau roși de invidii...! Decât contestarea originii latine și a continuității pe străbunul pământ, nici o injurie mai mare nu li se putea aduce bunicii și părinților noștri. În schimb, recunoscându-li-se aceste strălucite temeuri de neam, în mijlocul oricăror împilări și umiliri fizice, de care au avut parte, mândria lor rămânea intactă și puterea lor de viață, un miracol...

Evadarea în domeniul unor preocupări demult închise, ne-a ispitit printr'o asociere de idei. Inițial în titlul gândurilor sumare ce am vrea să formulăm aci, vizam o cu totul altfel de continuitate, a unei probleme mai nouă, de ordin literar-cultural, a cărei importanță ar putea fi adusă în oarecare nex cu cea de ordin istoric. Reflexiile pe marginea ei sunt varii, dar de-o permanentă actualitate. Alegem una și o supunem meditației. În sbuciumatul nostru trecut am făcut dovada îndărjitei continuități de neam, am apărat-o tot cu o atât de mare înverșunare prin armele spiritualității, cu avalanșa dovezilor materiale culese din mii de izvoare. De ce nu facem dovada aceleiași pasiuni pentru fundamentarea și continuitatea atâtor compartimente ale vieții și ale istoriei, încadrate definițiv în ritmul civilizației și al culturii moderne...?

Gândiți-vă, pentru exemplificare, la multe instituții și asociații cu scopuri utile, la case de editură, la biblioteci publice, la tehnica cărților, la reviste și ziare, așa cum existența acestora este concepută și ocrotită.

Nu v-ați pus niciodată întrebarea: cum de vitejii noștri străbuni, Dacii cei disprețuitori ai morții, a căror faimă a umplut uimirea istoriei, nu și-au însușit știința scrisului, s'au dacă l-au cunoscut, de ce nu ne-au lăsat nici o urmă? Vecini cu arhitectura greco-romană, într-o țară de piatră, ei au rămas la cetățile din pământ și împletituri de nuele. Nu ne-au lăsat nici o urmă de zid masiv, mărturie viitorimei. Și cât ne-am mândri cu resturile materiale, chiar de mii de ori mai reduse decât cele ale Greciei și ale Italiei, dar să fie dela ei, să le surprindem în ele pasul fremetărilor, care au sgâlțâit Roma...!?

Nu rămâneți cu impresia că, în multe domenii ale vieții culturale-literare, ne facem vinovați de improvizație și efemeritate? Temeiurile de viață luate definitiv în posesiune se cer ocrotite și fortificate, prin colaborarea tuturor generațiilor. Fără continuitate, munca se sedimentează pe nisipurile deșertului și eforturile de a dura ceva trainic, mărturie urmașilor, împărtășesc destinul legendărilor mur al lui Manole, înainte de a-și fi zidit în el soția. Continuitate nu înseamnă numai decât întoarcerea în trecut, tradiție rău înțeleasă, trăire din cuceririle părinților. Ea trebuie să fie persistența ființei noastre de neam distinct, susceptibilă de inovații și înnoiri pe plan spiritual, exprimată în varii rezultate materiale ca, instituții, biblioteci, curente, cărți, periodice..., în compartimentele cărora trebuie acceptat, de către toți pretendenții la spiritualitatea neamului, un fundal imuabil, ferit de impresia oricărei permanente luări dela început.

Suntem la prefața culturii majore românești. Drumul către această justificată etapă însă, socot, trebuie să fim de acord cu toții, duce, în toate manifestările de cultură, mai întâi prin dovada de stabilitate și răbdare, fără care eforturile cele mai nobile sunt lovite de caducitate. „Istoria Literaturii Române”, această minunată carte de sinteză, a d-lui D. Murărașu, aspiranților la spiritualitatea românească le amintește aceleași lucruri, pe care, în fond, le formulase înțeleptul diriguitor al „Junimei”, înainte cu 50 de ani. „Eminescu a înțeles că legea originalității este adâncirea gândirii și simțirii românești. El a cercetat temeinic neamul nostru în hotarele lui firești, și-a asimilat cu pasiune cultura națională în toate formele ei, a deschis larg sufletul către marea literatură și filosofie universală, a depus o muncă trudnică pentru crearea unei noi expresii literare pe baza limbii poporului: *Eminescu reprezintă înseși legile cărora trebuie să ne supunem pentru a produce ceva durabil în cultura umană*”.

Prin urmare, de ce atâtea instituții și asociații, de al căror drept la existență a doua zi nu mai suntem încălziți? De ce atâtea cărți, pachete de maculatură, risipire a energiei codrilor noștri, căreia i s'ar putea da altă întrebuințare? De ce noianul de periodice lansate cu

fiecare sezon calendaristic, cele mai multe sortite, la sigur, cu existența efemeridelor? În acelaș timp, publicații cu roluri și rosturi dovedite în economia spirituală a neamului, sunt părăsite, sunt împinse se vegeteze, să agonizeze, iar publicului, mereu ținut în desorientare, să i se îmbie tot alte încercări de asociații, case de editură, publicații... pentruca și aceste, în curând să devină niște triste relicvii, din care a fugit viața..? Orice acțiune se cere mai întâi studiată. Munca începută trebuie legată și de durată: o generație să-i transmită continuitatea celeilalte. N'am avea desigur cele mai optime păreri despre pomicultorul modern, care și-ar înlocui permanent exemplarele adulte aducătoare de rod ale altoilor, cu pomi mai tineri, abia ajunși la frumusețea înfloririi. Uneori aceasta e impresia cu care te alegi în fața atâtor inițiative culturale, de altfel, bineintenționate.

Dar nu cred că s'ar putea justifica prin ceva revenirea la acel „scrieți băieți orice...”, care astăzi s'ar putea formula: „zidiți băieți și dărâmați orice...”! Ar însemna să ignorăm existența lui Titu Maiorescu și a fericțiilor lui colaboratori, concluziile lor unanim acceptate și programul de cultură, care impune într'adevăr aspre îndatoriri, dar nu admite nicio abatere.

Nu o cred cu totul inutilă adâncirea chestiunii despre invazia literară contemporană, nici teama de o depreciere a multor bunuri moștenite dela gărzile de înaintași în ale scrisului, care aveau alte convingeri asupra unor valori stabilizate. Economia politică ne încredințează că întotdeauna marfa proastă alungă pe cea de calitate. Se poate urmări ceva asemuiitor în artă și literatură. Încercările crâncene, dar vremelnice, la care a fost supusă ființa noastră de neam, se pare nu sunt decât un preludiu al unei vijelioase renașteri naționale, de-o mai garantată trăinicie. Ea trebuie să se facă deodată cu toate valorile care ne susțin viața. Idealurile spirituale mari trebuie degrabă recunoscute și ridicate la rangul de bunuri comune ale tuturor generațiilor. Ele se cer cultivate și continuate. Focul lor sacru trebuie să ne încălzească inimile, să-i devenim atleți și proeți, constituind orgoliul și temeuriile spiritualității noastre vitale, în neodihnită creștere și continuitate...

TEODOR MURĂȘANU

F I N A L

Ne-a împletit viața anii fragezi
Dar am crescut ca două crengi — opus.
Și-acum să 'ntrebi de visurile mele,
Pe pragul amintirii-mi calci, intrus.

Când am plecat pe drumuri osebite
Ne-a dat viața — acelaș ban de drum;
Eu l-am pierdut la 'ntâia cotitură,
Tu poate-l mai păstrezi pe-al tău și-acum.

Ci, grof în alduita-mi sărăcie,
Tezaur de iubire dat-am dar.
Fui frate cu hetera și leprosul
Și slugă credincioasă la vâlhar.

Creșteau în sufletu-mi stejari de vrere,
Aripă să cuprind un infinit,
Cântau în mine bucurii străine,
Dureri străine-aveam de lecuit.

Visam să sfarm în drum străvechi zăgazuri
Și punți peste prăpăstii să întind,
Visam să cresc oaze în deșerturi,
Făclii în întunerec să aprind.

Și n'am știut în sboru-mi de săgeată
Spre-amețitoare culmi de ideal
Să dau tâlc bun aripilor de ceară
Din basmul vechiu cu fiul lui Dedal.

Și-azi stau aceleași neclintite stavili,
Se cască hăuri mai adânci acum,
Orbecăim prin beznă grea, de smoală,
E pumnul visurilor mele scrum.

Și scormonesc cu tine prin cenușă:
— Ce-am vrut să fiu, ortace, și ce sânt?...
Eu sânt învinsul cel de totdeauna
In lupta contra morilor de vânt.

ION ȚIGĂRA

ANALYSIS SITUS

„On voit les champs, mais c'est Dieu qu'on s'éblouit.

Les fleurs chastes, d'où sort une invisible flamme.
Sont les conseils que Dieu sème sur le chemin;
C'est l'âme qui les doit cueillir et non la main“.

VICTOR HUGO

La începutul carierei sale romantice, Werther, scăpând din o împrejurare cu urmări penibile pentru o persoană iubită de dânsul, scrie prietenului său într'o stare de spirit, asupra sincerității căreia credem că nu va cădea nici o umbră de îndoială: „Vreau să mă îndrept, nu mai vreau să-mi rumeg necazurile, pe care ni le pune dinainte soarta cum am făcut mereu, vreau să gust prezentul, iar trecutul trecut să-mi fie“. Și foarte consecvent firii sale de om al interiorului ia drumul singurătății. Mediul în care se instalează pare destul de fericit ales, căci încă în aceeaș scrisoare dânsul își mărturisește îndestularea „Fiecare copac, fiecare tufă e un buchet de flori și-ți vine să te faci *cărăbuș* pentru a putea pluti în marea asta de mireme și a-ți găsi acolo toată hrana“... Vom vedea în curând, din cele ce urmează, că această din urmă dorință a lui de a face un salt pe o treaptă ontologică mai jos, este destul de caracteristică pentru „situația“ tânărului nostru, care după ce se instalase într-un pavilionăș dărămat din grădina răposatului Conte de M* absoarbe cu simțurile larg deschise — de coleopter — peisajul în care trăește.

„O seninătate minunată mi-a cuprins sufletul întreg asemenea dulcei dimineți de primăvară, pe care o gust din toată inimă — mărturisește dânsul în curând efectul acestor trăiri. „Sunt singur și mă bucur de viață în locul acesta făcut pentru suflete ca al meu. Sunt atât de fericit, dragul meu, atât de adâncit în sentimentul acesta al unei vieți tihnite. *încât arta mea suferă din pricina asta.* N'aș putea desemna acuma nici o linie măcar și totuși n'am fost niciodată pictor mai mare decât în aceste clipe. Când valea iubită fumează în jurul meu și soarele înălțat se odihnește la suprafața întunerecului nepătruns al pădurii mele și numai câte o rază se furișează în sanctuarul interior, iar eu șed culcat în iarba înaltă lângă pârăul ce curge în cascade și lângă suprafața pământului mii de ierburi variate mi-se par minuni; când simt aproape de inima mea roind lumea microscopică printre firele de iarbă, lumea aceeaș nenumărată de viermuși și de musculițe și simt prezența Atotputernicului, care ne-a creat după chipul și asemănarea sa, adierea Atotputernicului care ne duce și ne ține plutind în desfătare veșnică, prietene, *dacă atunci mi-se întunecă dinaintea ochilor și lumea întreagă dimprejur și cerul întreg mi-se oglindește în inimă* ca chipul unei iubite; *atunci adesea mi-e dor și mă gândesc: ah! de-ai putea rosti acestea, de-ai putea însufla hârtiei tot ce trăește atât de desăvârșit, atât de cald în tine, astfel ca ea să devie oglinda sufletului tău precum sufletul tău oglinda Dumne-*

zeirii este!... Prietene!... Dar nu mai pot; *sunt zdrobit de puterea splendoarei acestor manifestări...*"

Să ne oprim asupra acestui citat oferit autorului prezentului studiu cu atât de largă generozitate de opera lui Goethe. Va trebui pentru un întâi să ne fixăm privirea bine asupra începutului carierei romantice a lui Werther, când din nevoia de a evada peste granițele impuse de realitatea concretă, din nevoia de a reîmprospăta sufletul său cu lumi necunoscute dar dorite, din nevoia de a transcede existența concretă și de a ancora într'o lume, unde totul se conduce și ascultă de alte legi, dânsul părăsește lumea așa zisă a preocupărilor meschine — „de burghez“ după cum s'ar exprima Flaubert — spre a „re-naște“ în însingurarea meditativă a unui parc lipsit de mâna grădinarului. În clipa decisivă, menită să-i cârmuie traiul, dânsul este înspăimântat de întinderea dezastrului vieții sale, crispată în dureroasa dramă a conștiinței încărcată cu nefericirea unei ființe ce l-a iubit... Reiese deci clar din pasajul citat că dânsul „fuge“ de trecutul său, care prin sterilitatea bucuriei a amenințat să-l înghită. Prin urmare, fugii sale ar trebui să-i revină o importanță cardinală pentru viața lui, totul trebuind să se curme, spre o nouă existență, odată ce i-a reușit să se desprindă din mrejele trecutului. Și de fapt, la un moment dat, se pare că Werther a devenit „alt om“. Să ne amintim aci de afirmația lui făcută cu atâtă tărie, că în sfârșit dânsul se simte fericit „în sentimentul acesta al unei vieți tihnite“. Cunoaștem în mod suficient psihologia germanului spre a putea ști că „tihnă“ această nu se confundă numai decât cu ataraxia unui suflet sleit de puteri, ci că dimpotrivă ea reprezintă în cele mai dese cazuri un moment de plenitudine sufletească creator de vaste orizonturi transcendente, astfel încât am putea spera și pentru Werther o zodie de plină afirmație a „genialității“ sale. Desigur, mărturisirea imediat următoare că arta lui suferă „din pricina asta“ dă de gândit. Se impune chiar întrebarea prin ce și-a manifestat el și până aici geniul? Care este fructul durerii sale dinainte de cea atât de epocală fugă dintr'un mediu burghez în celălalt cu tipice caractere de grădini în stilul lui Watelet?... Dar nu lipsa de rezultate ale frământărilor sale de până acum ne va deschide până în cele din urmă perspective lipsite de orice generozitate pentru viitorul lui, cât mai ales desorientarea lui completă, care îl face să se plângă din momentul mutării sale într'un alt mediu, că sentimentul de plăcută surpriză trezit de acesta nu-i dă răgaz să creadă, când de fapt întârzierea, sau mai bine zis, absența⁹ inspirației rezultă nu pe urma schimbării de orizonturi ci din incapacitatea lui de a găsi un reazim în realitatea lui sufletească. Werther, — și noi vom vedea acest lucru îndată ce vom trece la analiza părții finale din scrisoarea lui, — nu izbuteste să ordoneze conflictele dela baza conștiinței sale, să se lămurească asupra conținuturilor obscure ale vieții sale, din lipsa acelei „suprarațiuni“ despre care vorbește într'un loc Novalis, și care-l ajută pe omul cu adevărat genial să privească „în misterele Facerii“ jocul și legile arbitrarului și ale vieți. Posedă o

gamă bogată de sentimente, dar nu izbuteste să și alcătuiască din multitudinea sunetelor lor „cântecul spiritului său”. „... dacă mi-se întunecă dinaintea ochilor și lumea întreagă dimprejur și cerul întreg mi-se oglindește în inimă ca chipul unei iubite, atunci”, da, atunci ar trebui să aibă și prezența de spirit cu care să scoată la iveală într-o formă sensibilă „puterea splendoarei acestor manifestări”. Altfel, momentele trăite de dânsul — trăite desigur într-un incontestabil tumult — se vor suprapune într-o massă confuză, haotică, opacă. Prestigiul învățăturilor lui Rousseau îi va impune popasuri lungi lângă fântâni răcoritoare, conversații cu servitoarele pe care le va ajuta să-și așeze găleata pe umăr, pierderile sale de sine în jocurile copiilor, lungi recitări din Ossian etc., toate preocupății de o lipsă de stil sperietoare, pe care însă el le va crede firești. Și pictând mereu „după natură” căreia se va atașa cu desăvârșire în lipsa unui peisaj sufletesc adăpat din altă sevă decât a veriiilor în care îi revine trecutul, va deveni pe multă vreme robul unei încrederi oarbe în geniul pe care nu-l are, anticipându-i astfel cu câteva decenii pe eroii lui Flaubert. Este imaginea fidelă a acelor din „Sturm und Drang” care au fost numai revoluționari dar nu și genii: în ultima analiză, fii răzvrățiți ai iluminismului, înspăimântați de culmile de gândire universalistă pe care le-a realizat acesta și la a căror înălțime ei, din sărăcia duhului, nu s’au putut ridica. Din lipsa unui punct de vedere asupra lumii va rezulta deci pentru Werther o secvență constantă între avânturile mari pe care le ia dintr-un elan al tinereții și deziluziile totale cari le vor urma, pe când raportarea celor trăite la un Dumnezeu mai mult gândit și deci acceptat pe cale exterioară decât intuit în profunzimea „peisajului”, va seca emoția cea adevărată a sufletului, venită din adâncime și în lipsa căreia tot ce va simți el, va rămâne plutind pe suprafața unui sentimentalism fals și fad, străin cu totul de „infiorarea” pe care o aduce cu sine conștiința misterului prezent și deci „prezent” numai pe măsura în care această infiorare îl anunță. Ca o probă elocventă pentru cele afirmate în urmă, iată — deoparte, inclinația lui Werther spre analiză și reflexie, căreia datorim seria scrisorilor sale, — de altă parte, mărturia lui Hyperion, eroul romanului cu acelaș titlu al lui Hölderlin și frate gemen cu Werther, care trăind și el spectacolul minunat al naturii în circumstanțe asemănătoare cu cele din citatul nostru, este inspirat mai întâi de o puternică dorință de armonie: „Eines zu sein mit allem, das ist Leben der Gottheit, das ist der Himmel des Menschen”, ca să se trezească apoi deodată din visul său, fiind prăvălit de pe înălțimile, pe care se suisese, prin „ein Moment des Besinnens” în cea mai sterilă zerocunoaștere: „... die Natur verschliesst die Arme, und ich stehe wie ein Fremdling vor ihr, und verstehe sie nicht”. ... Suprema țință a existenței sale, revelarea misterului cosmic și prin el reîntoarcerea omului în armonia paradisului: „in seliger Selbstvergessenheit wiederzukehren ins All der Natur”. se zădărnicește prin acea trezire de conștiință dureroasă, dar necesară, prin care ne găsim „în peisaj”, care ne este însă fa-

tală, dacă nu izbutim s'o inversăm asupra străfundurilor noastre, impunându-i rolul amintitei „suprarațiuni“. Această „inversare“ deci primește un aspect de socratică resemnare în clipa în care ea devine stăpână de complexuri; dacă nu putem să evităm „căderea“ trebuie s'o reparăm, făurind din ea un mijloc de cunoaștere. Dar în vederea acestui fapt trebuie să știm s'o jertfim. Aceasta, negreșit *sine effusione sanguinis*, ducând inteligența noastră ofrandă „necuprinsului“. Deci, cu o revenire la exemplul nostru de mai sus, influența epocii iluministe dăinuie în mod vădit în acești fii prematuri ai romantismului, convertindu-i mereu să apeleze la rațiunea lor într'un mod inadaptat situației în care ei se află față de „Marea creatură“ care se oferă „înțelegerii„ noastre doar prin „sentiment“. Am putea deci să spunem în continuarea unei teme a lui Richard Wagner, că cosmosul și misterele sale sunt în structura lor genială prin excelență de natură „lohengriniană“, cerându-ne să ne resemnăm în „a nu întreba“, ca să le putem poseda pe deplin. Altfel, experiența — în sensul unui fapt rațional săvârșit, — ne va oferi lucrurile în pura lor exterioritate și numai până la acea limită până unde pătrunde bisturiul de disecție al rațiunii. Iar în continuare — fapte indeosebi atestate prin cazul lui Werther, — o vedere obtuză, o miopie în ceea ce privește realitatea lui, o inerție ce rezultă dintr'o decadentă vădită a voinții — totul asociat cu o teamă de decepție repauzată pe lipsa unei intenționalități interioare bine definită, demascând sterilitatea sa revelatoare, îl persecută pe om până la epuizarea completă chiar a resorturilor energice de respingere, pe care ni le-a oferit natura în vederea luptei inegale pe care o ducem cu ea, acestea manifestându-se după cum vom vedea sub două forme: „a inocenței“ și „a incompetenței“. În cazul lui Werther, predominarea experienței raționale, reflexia voită și mereu perpetuată în analize neterminabile pe portativul unor convenții literare, se va manifesta și în viața sa particulară sub aspectul completei sale inadaptabilității la formele sociale, situații și oameni, până ce rigiditatea și prozaismul vieții dusă de el, îl va plectisi într'un mod absolut mortal. Din perspectiva acestor observații deci, dorința manifestată de el încă în primele sale scrisori de a face un salt ontologic înapoi pe treapta coleopterelor, va câștiga — cât de fugar schițată acolo — totuși o rară semnificație, angajându-ne atenția asupra unei serii întregi de momente analoage. Ne amintim astfel aici, de cunoscuta locuțiune rustică: „jivina lui Dumnezeu“ pentru „creatura lui Dumnezeu“ în înțelesul următorului citat din opera lui Dostojevsky: „Iubiți creația lui Dumnezeu, întregul la fel cu fiecare grăunte de nisip; iubiți fiecă frunză, fiecă rază de lumină a Domnului; iubiți animalele, iubiți plantele, iubiți fiecare obiect aparte. Căci numai de-L veți iubi în lucrurile create de El, taina lui Dumnezeu vi se va revela și astfel veți iubi până în cele din urmă întreaga lume cu dragostea ta a toate cuprinzătoare și deplină. — Omule, nu te ridică deasupra animalelor!“ Și astfel se prezintă „Fiara din genune“ (Apoc. XI. 7.) pe care partea religioasă a poporului rus a identificat-o într'o legendă cu țarul Petru cel Mare, opunând „inocenței“ dostojewskiene

„inconștiența“ lui Antichrist¹⁾). Alta deci este semnificația credinței care ne trimite la originea noastră într'o grădină minunată în care omul și animalele trăiau într'o armonie perfectă; asemănătoare (neintroducând în exemplele din urmă totemismul savant al vremurilor noastre, pe care la locul lui îl ști aprecia) legenda Pasiphaei și a taurului, a Ledei și a lebedei, a fetelor din basmele noastre îndrăgindu-l pe bălaur, și altul iarăși înțelesul motivului poetic-major al „cânelui“, în pielea căruia Mephistopheles intră în laboratorul lui Faust. Și seria acestor opoziții s'ar putea prelungi cu multă ușurință la infinit. Un cosmos de semne deci răsare în fața noastră, care își au toate sensul lor tănuit. Față de Petru cel Mare, căruia credința poporului rus îi întipărește stigmatele lui Antichrist, bineînțeles dorința manifestată de Werther, de a executa un salt ontologic pe o treaptă mai jos, acoperă tragedia omului care în revelații e steril, care — văzându-se în viitorul cel mai apropiat chiar lipsit de orice idealuri mărețe, caută să se apere de bestialitate prin inocență. Aceasta este până la orice probă contrară singura trăsătură magnifică a caracterului său. Vrea să facă parte din lumea microscopică care mișună printre miile de ierburi variate, să fie cărăbuș, spre a-și găsi astfel neproblematic, nereflectat, existența, scăpând de greul acelei *neliniști* față de creația lui Dumnezeu, profundă și ancestrală și căreia nu-i găsește nici o deslegare, simțindu-se mereu și în mod inevitabil zdrobit de „puterea“ acestor „manifestări“. Tragicul lui Werther, transmis lui Goethe, ar fi negreșit un tragic fals. Poetul, odată ce i-a reușit (să) creeze dintr'o stare de spirit analoagă cu aceea a lui Jerusalem: Werther romanul atât de viu încă și astăzi, se mișcă „gnosic“ pe un nivel indiscutabil superior celui al eroului său. În cele din urmă însă nu trebuie să se uite aici că, indiferent de rezultatul final al scrutării limitelor, aceasta urmând în mod absolut firesc mării noastre „neliniști“, — a noastră care ne trezim „eu“ într'o lume încărcată de semne, — esențialul este și rămâne relațiile primare în care ne aflăm: noi față de această lume, adică felul în care o trăim: ca nu „ce“ exterior nouă, cu taine care nu sunt și tainele noastre: „sufletul: oglinda cerului; hârtia: oglinda sufletului“, sau ca o coincidență de mistere, chemate să se lumineze prin inter-petrația lor reciprocă.

Problema această, care formează punctul central al studiului nostru, se prezintă unei analize succinte mai complexă și mai gravă decât s'ar putea crede la prima ei enunțare, și — mărturisim — noi nu ne gândim cătuși de puțin a-i găsi în paginile prezentei lucrări și optima ei deslegare; dealtfel ceea ce caracterizează mo-

¹⁾ Aici se impune o observație: motivul acesta, al țarului Petru cel Mare identificat cu fiara din genune, a fost în repetate rânduri tratat și cercetat de Dmitry Mereșkowsky în romane și studii literare. Neîmprumutând nimic operii sale, nu avem a-l cita decât ca titlu de orientare. Cetitorul, care are la îndămână studiul său închinat celor doi mari romancierii ruși, lui Tolstoj și Dostojewsky, este totuși rugat să compare cât posibil capitoul introductiv al acestei opere cu studiul de față, spre a cunoaște în mod hotărât contribuția cu totul nouă pe care o aducem prin prezenta, în explicarea motivului.

dul nostru de gândire, nu este atât tendința de a elucida tainele lumii, cât de a le formula. Și suntem convinși că formularea unei întrebări valorează tot atâta ca și un răspuns (care până în cele din urmă nu trebuie tocmai să întârzie), exteriorizându-se și pe această cale un punct de vedere personal... Revenind astfel la cazul lui Werther, ne punem întrebarea: ce fel trăește acest tânăr *natura*, ca o fatalitate exterioară lui, astfel încât în lipsa ei, el își simte plenitudinea existențială diminuând, sau dimpotrivă ca o arie de conștiință vastă, așazicând suprapersonală, față de care individul se află mereu în retragere, oridecâteori își simte voința aservită unei probleme. Cu alte cuvinte deci: concepem (cel puțin până aici) două moduri distincte de a trăi *natura*: a) în sensul unei transcenderii a noastră în peisaj și b) al unei imanente a peisajului; acestea acoperindu-se cu două moduri de creație, primul ca o înaintare a artistului în peisaj și aceasta în sensul unei „însuflețirii” a lumii datorită geniului său, iar al doilea cu retragerea lui din „diversitatea lumii” însuflețită, cu scopul de a o reactualiza în jurul unei probleme centrale... Să mai amintim oare, că aceste două moduri nu se acoperă cu realitățile de veche estetică mimetică: a realismului resp. a idealismului creator; cu Poezia naivă și Poezia sentimentală a lui Schiller; cu modul individualizant și elementarizant al cutărei doctrine expresioniste germane? Vom lăsa și mai departe faptele vorbind în locul nostru. Unde se află astfel în cazul lui Werther cheia necesității sale de a „ieși” din „necazurile” pe care ni le pune dinaintea soarta, bunăoară într’un imperativ asemănător cu al lui Kant: „Trebuie, deci tu poți” sau dimpotrivă într’o realitate caracterizată prin inversarea acestuia: „Tu nu poți, deci trebuie”? Iată o alternativă edificatoare, care administrată cazului Werther, credem că învederează necesitatea evadării sale dintr’o realitate într’o altă realitate, ca un fapt de rigoare etică, presupunând o directivă precisă (cel puțin văzându-se problema pe linia marilor sale generalități). Asistăm deci în cazul de față, la o adevărată ieșire a omului în peisaj, aceasta presupunând, *nota bene*, o dualitate a pozițiilor, dintre care aceea marcată prin un „eu” individual și temporal este supusă așazicând unui curs de degradare latentă, dacă reclusiunea lui față de natură prinde accentul unui exclusivism de prea lungă durată. Ceva analog trebuie să fi trăit Jean J. Rousseau, care a cuprins în emfaticul său dicton „*natura*” desigur nu în sensul abstractivului obișnuit al dicționarelor filosofice... Să ne oprim însă pentru încă câteva considerații complimentare asupra „fugii” lui Werther de trecut. Astfel trebuie menționat aici în primul rând cazul lui Alexander von Humboldt care, încercând în Introducerea celebrei sale lucrări „*Kosmos*” să specifice *haecceitate* plăcerii omului în raport cu frumusețile Naturii, stabilește ca prima ei diafanie: „Den Eintritt in das Freie wie wir tief bedeutsam in unserer Sprache sagen”, (adică: „întrarea” în liber, cum o spunem cu atât de profundă semnificație în limba noastră). Citatul acesta — care stăruie chiar explicativ (vezi, sublinierea noastră) asupra unei particularități re-

flexive proprie limbii germane, credem, este suficient de a ne demonstra, că și în cazul „ieșirii“ lui Werther, cum am denumit-o în cele de mai sus, noi asistăm de fapt la un act de mutare a lui, conștient săvârșită, dintr'un orizont în altul; mutare absolut notorie printre semenii sei, în limba cărora deci raportul obișnuit între om și peisaj se redă prin vocabulul: „Eintritt: intrare“. Deci, revenind la momentul esențial al lucrării noastre, întrebarea pe care ne-am pus-o acolo, nu numai că s'a dovedit destul de întemeiată, ci ea suferă chiar și o adâncire acuma, în sensul cauzei care determină acest *modus vivendi*, prin care omul se află absolut separat de natură.

Fără îndoială, un răspuns pe această din urmă întrebare nu se poate da decât în limita cunoștințelor generale pe care le posedă știința de astăzi despre om, acest mare necunoscut. Într'o lucrare a noastră, apărută acum câțiva ani ¹⁾, am stabilit astfel pentru prima oară în eseistica românească realitatea creatoare a așa denumitelor de noi „mișcări de reflex“, stabilind pentru omul culturii apusene „privirea în departe“. Bănuim că această privire în departe: „Ausblick ins Weite“, — cum am denumit-o atunci similar cu o formulă germană, — care corespunde în mod vădit unui dinamism sufletesc, excepțional ducând ceea ce aici voim să creionăm numai și spre interpretarea din Faust a „Cuvântului“ din Sfta Evanghelie după Ioan prin „Fapta“, a dus și la desagregarea omului de peisaj, ale cărei urme le-am descoperit în fragmentul de scrisoare a lui Werther. Tot în acea lucrare am încercat să stabilim pentru omul culturii (dinarice) anatolice mișcarea de reflex creatoare de mituri a „privirii în sus“. Această privire în sus s'ar descoperi ca o a treia realitate alături de aceea pe care în partea centrală a studiului de față om cuprins în formula retragerii omului din diversitatea lumii, cu care a format până în clipita mișcării de reflex un „întreg“ de imanente. „Ewiges Ein-Sein mit der Natur“ ar putea deci să spună omul culturii (dinaric) analotice în dorința de a crea un echivalent stilistic al său pentru „Eintritt ins Freie“ al omului de esență nordică. Și că aceste diferențieri nu sunt ocul unei fantezii aprinse, iată următorul citat dintr'o scrisoare a lui Du'liu Zamfirescu către T. Maiorescu, în care încearcă să fixeze câteva din trăsăturile esențiale ale specificului nostru etno-psiologic:

„Cercetarea asupra lui Tolstoi m'a pus în stare de a cunoaște de aproape marea asemănare ce există între firea țăranului rus și a țăranului român, o asemănare absorbantă și aproape primedicioasă din punct de vedere politic, — precum și, pe altă parte, deosebirea, greu de prins și definit, dar foarte reală și foarte mare ce se ascunde în substratul naturii românului. Pe când țăranul rus, și în general slav, este fatalist până la disperare, fantastic în poezile lui (date de Gogol și Turgheneff) până la demență, amândouă aceste caracteristici se îndoiesc înlăuntru, se resfrâng asupra

¹⁾ Lohengrin — Luceafărul; o încercare. Gând românesc, Iunie 1939.

propriei lui firi; pe când țăranul nostru, fatalist și foarte imaginativ și el se restrânge deopotrivă înlăuntru și în afară, mai mult panteist decât monoteist în religione, cu o înrăurire atavică egală dela romani și dela daci. Aceasta face ca echilibrul intelectual este complet în români și incomplet la slavi, și, dacă e mai aprins în închipuire decât mai toate popoarele neolatine, românul o datorește țării sale, așa zisului Confins de l'Orient, care a dat naștere incomparabilei alegorii din Miorița și întregii poezii contemplative din legendele noastre. Dar nu vom întâlni niciodată la români tipuri ca ale lui Dostojevsky: un Rascolnicov e cu neputință la noi, printre fiii de țărani ajunși; nu vom întâlni niciodată secte religioase, castrai, băutori de lapte, nihilisti etc. . . Crime groaznice, cazuri de mustărări de conștiință nu se văd la noi decât pe cale cu totul excepțională . . . În țăranul nostru o singură noțiune este clară și se poate ridica până la un adevărat motor sufletesc: posesiunea pământului. Aceasta va și forma unul din punctele de reazim ale romanului meu . . .¹⁾"

Să se compare, după aceste lămuriri din însăși pana lui Zamfirescu, „simpatia“ naturistă a baciului Micu (din Viața la țară) cu „empatia“ (Einfühlung) reprezentanților de cultură apuseană și tot astfel cu „eclipsa“ peisajului, care se eflă la baza „realismului“ culturii rusești. Familiaritatea acestui moșneag cu natura, în orice caz, nu se datorește unor complexe sumative de obișnuințe (după cum ar putea s'o creadă cutare citadin al nostru, abstras din orizontul unei vieți spirituale armonios dezvoltate), ci unei dispoziții spre configurație *sui generis*, subsumând (după cum am amintit-o) o dinamică a mișcărilor de reflex specifică. Decuparea acestui elan — „aripile frânte“ — ca orice decupare, intră în sfera de explicație a momentului particular. Nu însă motivele posibile și individuale interesează aci — ale eșecului; despre acestea, de altfel, ne-am pronunțat în mod explicit la locul său: ci „situația“ omului față de „peisaj“ în desfășurarea ei latitudinară. Putem deci spune — revenind la cele de mai sus — că anticiparea configurației diferă în concordanță cu un elan specific al rasselor. Condițiile configurației rezistă prin urmare în individ, rolul factorilor obiectivi fiind așazicând de natură absolut pasivă, o alegere a elementelor, termeni de metaforă, nefăcându-se decât prin tonalitatea afectivă a configurației. Cu alte cuvinte deci, înainte de a fi dat elementul obiectiv, există o dispoziție spre configurație — manifestă în „mișcarea de reflex“ — care duce la un proces de configurație; dispoziția este o calitate ereditară, diferită dela rassă la rassă, fapt verificabil prin realitățile transcendentă trăirilor acestor configurații. În limba rusă bunăoară cuvântul care înseamnă cer: *nebo*, începe cu o negație — fapt observat într'un loc și de Spengler. Convinși fiind că pentru fenomenele culturale nu există de obicei o *singură*, ci mai multa posibilități de explicare, ce ar fi deci, dacă am in-

¹⁾ Em. Bucuța: D. Zamfirescu către T. Maiorescu, Scrisoarea 65. din 22 Februarie 93, datată din Bruxelles; comp. Revista Fundațiilor Regale, anul II, Nr. 10, pp 131 și u.

terpreta această „negație“ consecvent cu punctul nostru de vedere în consecința „eclipsei“ peisajului, astfel cum o găsim realizată în mod mai larg în opera lui Gogol și Mussorgsky, reprezentanții cei mai de frunte ai aceluși „realism“ rusesc, apăsător parcă de cochemarul „noptilor albe“ ale Petersburgului, care prezintă, toate lucrurile cu o dimensiune în plus: cea spre interiorul lucrurilor a sondării de tip tolstoian: „ce este...?“ Și fapt vrednic de remarcat aici: bătrânul dela Iasnaia-Poliana, aplecându-se și el, ca un Faust al Rușilor, asupra Sfetei Evangheliei după Ioan, traduce „Cuvântul“ prin „cunoașterea adevărată a vieții“. Se manifestă aici o fugă a omului spre interior, în prelungirea spre apus al abandonării complete a peisajului de către Inzii înfrigați de înșelătoarea „măya“.

Revenim în concluzie la exemplele noastre dela baza prezentului studiu. Am sondat îndeosebi cazul lui Werther, angajați de o parte de prestigiul mondial al textului, de altă parte de valoarea lui pur investigativă, negreșit foarte mare. Și am văzut că dacă rolul lui Werther se prezintă în nota tragicului, aceasta se datorește faptului că el nu izbuteste să devină stăpân peste „sentimentele“ stărnite prin al său „Eintritt ins Freie“. Dincolo de cazul individual, rămâne reflexul verbal al „situației“ sale în peisaj, reflex revelator al unui *modus vivendi* specific, pe care l-am admis ca tipic pentru reprezentanții culturii apusene. În posesia acestui criteriu, ne-am întrebat adesea în vremea din urmă, dacă nu cumva până și „morfologia culturii“ a unui Frobenius și Spengler trebuie înțeleasă ca un fenomen spiritual înflorit în marginea acestei „empatii“ proprie omului de cultură apuseană. Atunci de ce teoria „orizonturilor subconștiente“ ca matrice stilistică nu ar putea fi explicată în marginea „simpatiei“ naturiste, proprie „situației“ românesce? Iată asupra cărui fapt credem că va fi mai fecund să se insiste cu ocazia oricărei exegeze critice a sistemului de gândire semnat de dl Lucian Blaga. „Censura“, ca punct de reazăm al agnosticismului său înțelegător, ni se pare expresia unui *modus vivendi* care „se resfrânge deopotrivă înlăuntru și în afară“, originalitatea viziunii sale fiind astfel suficient garantată. Aceste considerații la încheierea unui capitol, care introduce criterii nouă în studiul comparativ al fenomenelor culturale.

ANDREI A. LILLIN.

F Ă C Ă T U R A

(NUVELĂ)

Dela crucea celor patru salcâmi, un drum duce către inima satului, iar celălalt la dreapta, în jos prin ogășiile de noroi galben lipicios. De aci până la „Hârtoape“ nu-i mai mult ca trei svârlite bune. Nici nu-s aici decât patru case pe patru grădini: casa Sandrului, și a lui Ghedeon pe margini, iar între ele a Rusătului și a Sângererii.

În primăvara aceea, știa toată lumea cât a plouat. Se luase satul întreg de o groază căci nu se mai puteau smulge din năglagul tare ca rășina. Norocul le-a fost că satul se întinde mai mult pe o coastă de deal și apele au tras spre valea Tăurenilor. Iar din sus de pe deal, pădurea a oprit și ea cât a putut din apele căzute asupra-i.

Și-acum de-o săptămână, în sat, nu se mai vorbește altceva decât despre a Rusătului. De altfel chiar numele acesta numai în săptămâna aceea îl căpătase. Victor nu era altul decât Victoru Gornicului care a fost dus în războiul cel mare, și a fost prins în Rusia de unde a venit după 14 ani, îmbrăcat domnește și cu o „cocoană“ cu piele de vulpe la grumaz și de mătă la mâini. Era tuciuriu căci avea în el și o bucată de țigan, dar asta nu l-a împiedecat nici odată să fie de viață și de învârtală. Cravata i se încheia la gât ca unui veritabil orașan.

Când a venit în primăvara aceea din Rusia cu Katiușa după el, oamenii, care bine îl cunoșteau, au rămas cam nedumeriți; cei cari nu apucaseră să-l cunoască aveau oarecare jenă să-și ridice ochii prea sus spre cravata lui roșie. În prima Duminică s'au dus la biserică. Lumea s'a dat la o parte ca la arătarea unor grofi. Femeile, mai ales, n'au mai avut parte de slujbă în acea zi. De câte cincii, de zece ori după olaltă o măsurau pe Katiușa de sus până jos. Cele mai bătrâne se uitau pieziș cu ochii miciți sub sbâr-ciurile anilor, și cu buzele strânse a ceva amar. Poate era vremea în privirile lor. Cele mai tinere se coteau, șoșoteau și cu destulă fățarnicie o luau cu privirea de jos în sus, oprindu-se toate în ochii ei.

Avea un păr blond, argintiu, și un obraz de trandafir sălbatic. Dela blana de vulpe o acoperea un palton lung de catifea cafenie, până la pantofi. Ochii îi erau ca vâpsiți cu o cerneală albastră diluată.

Luna dela hotar o prinse pe Ana Sângererii de mânecă și aplecându-se spre umărul ei, își puse mâna în dreptul gurii dinspre Katiușa și întrebă ceva.

— Nu știi încă? Asta-i „cocoana“ lui „domnu“ Victor a Gornicului. O adus-o din Țara Rusească, și stau chiar lângă noi. Aceste din urmă vorbe le-a spus cu un fel de mândrie care dacă nu se poate spune se vedea așa de bine în zâmbetul și privirile ei. Cum să nu fie ea mândră, se gândi singură și își proptea mâinile

în șolduri — când așa oameni cari au venit chiar din Țara Ru-sească, șed cu casa așa de aproape de ei, încât numai un șanț de o șchioapă și un coșer de cucuruz îi despărțește?

Maria Ticudeanului, căci ea era cea dela hotar, care o între-base, văzu îndată din care parte bate vântul, și deși nu-i tignea mândria Anii, o lasă până vor ieși din biserică și atunci să-i mai spună ea ceva tot la ureche, numai să nu fie în sfânta biserică vorba ce i-o va spune, căci se temea de păcat. Știa ea, ce știa. Doar n'a mai stat odată un dascăl lângă ei la a Sandrului, și i se băgase așa de afund domnia în cap de credeai că nu va mai ieși niciodată? Doi ani n'au mai vorbit cu Toader, de când cu das-călul. Și acuma a văzut pe Victoru Gornicului cu cioareci largi și obliți la genunchi, și cu petea roșie la grumaz și iar îi vine de domnie. Acuma de bună seamă iar se uită de sus la Toaderu lor, ca și când ar fi cine știe ce „săbăiță“ mare dela oraș.

Maria nu mai auzea pe unde era popa și diecii. Li sună în cap ciuda ca o moară și nu auzea altceva decât ecoul sfaturilor ei.

— Nu-i de capul tău Toadere, și gata; o fi ea faină, o fi cu avere, dar nu-i de tine, — Nu-i Toadere, nici de rugă nici de fugă — cum vede un domn cum nu i-s mai acasă oile, și vrea să se facă „săbăiță“ oricine știe ce doamnă mare, de parcă ea ar fi fata Șpa-nului, și nu alta.

La ieșirea din biserică Victor o luă pe Katiușa de braț și se îndreptară pe uliță în sus. Ana Sângerenii era lângă ei. Maria se apropie și îi spuse numai pentru ea: „ce-i tu, iar îți s'o băgat în cap domnia? Nu îți rușine, vrei să-l îți pe Toader cu vorba până n'or mai călca nădrăgari prin satul nostru? Doar îți-a veni odată unul să te facă de minune; ori s'o îmbrăca dracu în haine dom-nești, anume pentru tine“.

Ana, căscă ochii mari și rămase o clipă incremenită. Nu știa să plângă de ciudă, ori să-i răspundă. Cum, ce să-i răspundă? Să o prindă de cap, să o lovească peste față, ce să-i facă? Se uită în jurul ei, dar nu mai văzu pe nimeni. Maria se pierduse spre poartă și cum lumea nu auzise vorbele ei, și-a văzut fiecare de treabă, numai Ana rămase incremenită lângă frăgarul bătrân din fața bisericii, crezând că toată lumea se uită numai la ea.

Na Toadere — își zise ea în gând — altu la mine nu mai treci pragu; da ce gândești tu, la d'estea muieri în casă, să mă duc eu? Cu d'estia oameni să-mi mânc zilele? Tot sângele i se urcase în față. Cu o batistă fluturându-o mereu de un colț și cu ochii umezi, plecă tremurând spre casă.

*

După câteva săptămâni, cu ceva, înaintea Floriilor, Ruștii au plecat din comună. De bună seamă că, mai ales „cocoana“ Kătia nu se putea nici cum deda cu huruba Gornicului. Ziceau că se duc înapoi în Țara Rușilor, ori se bagă la stăpân, ori la vre-o fab-rică în Regat.

Ana Sângerenii, era o fată frumoasă, însă ce o făcea mereu

să fie crezută bolnavă. Tăcea zile întregi, și în tăcerea ei ori cine putea citi o așteptare. Nimeni nu știa ce aștepta, pe cine, și de unde. Așteptarea din ochii și zâmbetul Anii era ca pofta de mâncare, ca lipsa de vedere ori de umblat. De când era încă la școala din sat, după cum se purta și după cum învăța, se părea că mereu vrea mai mult și mereu vrea mai departe. Acest lucru l-au văzut atunci copiii mai apoi feciorii și fetele, și a intrat apoi în vorba de toate zilele a babelor ce stau cu furca în brâu la porți, grijind avutul copiilor și al nepoșilor, să nu iasă din ogradă. Una mai ascuțită la limbă, Ana Ușului, s'a scăpat odată de a spus ce avea pe suflet, că anume Ana s'a născut chiar la doi ani după ce bietu Ionu Sângerenii a plecat în război, săracu, fie iertat că acolo i-o rămas oasele. Apoi, că Sângereana toată ziua era cu feciorii grofului prin grădina ai mare, de strângea ba tu una, ba tu alta.

— Ei — zise odată Ana Ușului către Todăsa Șandrului — nu știi nimic ce zace în fata Sângerenii, nime, nime, afară de mamăsa, care o făcut-o. Ea știe bine de ce nu se înțelege fata ei cu nime de seama ei din sat, și de ce îi trebuie mereu domnie. Li năcăjită și ea destul, da n'are ce-i face. Grofu o murit, iar ficiorii după revoluție s'o dus de nu mai știe nime unde-s. Curtea, cu toată grădina cât o avere întreagă le-o luat-o popa al românesc, doar tu dragă, bine știi, ca și mine, și ca tot satu.

— Oare tu Ană, să fie drept ce se spune despre ele? Doamne ferește, vai de capul lor, tot locu ce-o rămas după bietu Ion, fie iertat, a stat numa până o fost aici grofii, și-apoi postată cu postată s'o pierdut. Iar la ele în casă nu știe nime ce-i.

— Ar mai zice omul multe, draga mea, da se teme și de Dumnezeu.

Ana Ușului se uită în toate părțile să vadă dacă nu o vede sau o aude cineva, se 'n cruntă către bitangu Rafilii să fugă după porcei, apoi, cu frica 'n ochi și 'n vorbă, se aplecă peste umăru Todării și, deși nici suflare de vietate nu era pe aproape, îi șopti ceva la ureche.

Todăra Șandrului se făcu mică de spaimă și trecându-și mâna deschisă peste gură, parcă pentru a-și descleșta buzele, zise ca pentru sine, cu ochii fixați în pământ.

— Ucigă-l sfânta cruce. Zmeu. Vai de mine și de mine. Doamne, încă d'estea la noi în sat n'o mai fost.

— Doar, dragă, de aia nu-i stau bine ochii în cap Anii, și mereu îi trebuie domnie; acum sunt unii cari străjuesc în toată seara, să-l vadă când vine. Maria Țicudeanului ține morțiș că ea l-o văzut odată făcând ocol pe deasupra Mănăstirii și apoi s'o îndreptat spre sat. Zicea că sbura în haine domnești ca de foc, și din când în când se pleca și se uita la casa pe care o căta.

În drum, bitangu Rafilii auzindu-și bațjocura dela copiii lui Chirilă, s'a apucat de îmblătit la ei cu joarda ce grije de porci.

— Mamă, mamă, mă bate bitangu Rafilii — mamă.

— Bitang o fost tată-to și mamă-ta, flământule, și căf cu

joarda.

— Niculae — nu da că-i vai de capu tău, Niculaeee — striga Ana Ufului, dar nu o auzea nimeni.

Todăra o prinse de mână și o opri.

— Lasă-l dragă, și el numa atâta are pe lume, să bată pe cine poate și să rabde dela alții, să nu crezi că se tulbură tot sângele în el când vede că toji își bat joc de neamul lui, măcar să-racu el nu-i de nici o vină!? Lasă-l să-i învețe de acuma minte. că batăr de ăștia se scapă, și mulțumește lui Dumnezeu că dacă ți-o fost fata rea, n'o făcut și ea tot o fată; poate că, Doamne fe-rește, mai bine să nu mai zic nimic.

Ana Ufului se repezi între copii cu coada furcii de tors, despărțându-i, în vreme ce Todăra, strângându-și ghebele, se îndreaptă cu capu 'n pământ spre casă.

— Tot a Țicudeanului i-o scos-o și pe asta.

*

N'a trecut o săptămână, pentru ca satu întreg să știe că la Ana Sângererii umblă zmeu. Fierbea ulița, și nimeni nu se mai gândea la altceva afară de asta.

— Ai auzit?

— O, da încă de când!

— Da, aia o știi că Ana în toată seara îl așteaptă cu plăcinte și vin? BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Du-te nu vorovi, asta-i chiar minune de-ai mare.

În Miercurea Paștilor, când se amesteca ziua cu noaptea, toată familia lui Simion dela cruce joară că l-a văzut. Alegeau mieii dela oi de-aia toji erau în ogradă, când deodată, ca un sul de foc văjăind, se repezi dela pădure peste coasta popii, până deasupra Tăurenilor, și acolo a făcut câteva roate peste sat, apoi s'a întors înapoi. Nu era mai sus ca de o svârlită bună și cu toții l-am văzut cum scăpăra pe nas scânteii ce rămăneau în urmă ca dintr'un horn; cu toții l-am auzit sforăind, și i-am putut bine distinge hainele domnești ca de jar, și coada cu mătăuz care sta întinsă după el ca o coadă de leu, de pe chipurile din școală. Ba unul a și văzut o scânteie mai mare cum a căzut peste grădina Curtului, de pe când a fugit acolo nu a mai găsit nimic. După ce a făcut iar un ocol peste pădure s'a întors, și ca o săgeată s'a isbit drept în grădină la Sângereana.

Asta nime nu mai poate s'o spună că nu-i așa. Patru oameni mari din casa lui Simion dela cruce au văzut-o așa cum il vede fie care pe acela căruia îi povestește.

Toate sărbătorile Paștilor, satul întreg adunat la ciocănitul ouălor, la horă la școală, n'a putut vorbi altceva decât de întâmplarea cu zmeul și de Ana Sângererii.

Sfară satului a ajuns de mult și în casa lor.

Vecinele așteptau ceasuri întregi pe la ferești ca să le vadă ieșind afară din casă

Todăra Șandrului a văzut pe Ana odată imbrăcată cu haine

domnești. Joară ea că a văzut-o. Peste o zi tot satul o știa și pe asta.

Pe Sângereana, nime n'a mai văzut-o de mult. Se zicea că s'a îmbolnăvit de necaz. Ana era slabă și galbenă ca ceara. Asta de bună seamă pentru nopțile nedurmite. Dacă-i venea în toată seara.

Una a auzit-o odată pe Ana spunând nu știu cui, că s'a săturat de el și într'o seară a luat securea să-l scoată afară din casă, dar, n'a putut. Cum isbea cu securea după masă, crepa securea ori masa și el era după masă.

Când și asta se auzi în sat, s'au găsit femei să sară ntr-ajutor cu sfaturi, cu planuri, dar mai mult cu vorbe. Într'un târziu, la câteva zile, Măriuca lui Simion dela Cruce și-a luat inima n dinți și s'a dus la ele. În casă n'a găsit nimic altfel de cum era mai demult, numai Ana și mamă-sa aveau niște uitături așa de speriate de parcă a venit cineva să le omoare. Erau slabe, ca două leături și ochii parcă le erau de oameni bolunzi.

— Vai de mine, dragile mele, toată lumea știe ce-ați pățit. Am venit acuma să vă sfătuiesc cu vorbe bune din bătrâni, că doară n'o venit el ucigă-l crucea numai acuma pe pământ, că o mai fost și în alte sate,

Cele două femei, ascultau buimăcite de cap, cu buzele înclătate și deși amândouă ar fi vrut să strige: — „minți! ieși afară gură rea!” nu putea scoate o vorbă.

— Vă spui eu cum scăpați de el — Și își făcu o cruce fulgerătoare și mică. — Nu trec trei zile și nu mai dă pe aici. N'afi băgat de seamă că se ferește de lumina zilei, că vine noaptea și pleacă până nu sfinte luceafărul? Apoi știți ce, să aveți la voi ceară și vre-o două cununi de „ai” și pe când vine să fie astupate ferestrele așa ca să nu poată nici răsufla boarea prin ele, apoi, după ce se bagă în casă, până una îl ține de vorbă, aialaltă să astupe toate crăpăturile dela ușă cu ceară, apoi să dea peste ceară cu „ai” și gata, nu mai poate ieși. Adică stați numa, în sobă să ardă întruna focul și când îi socoti că îi târziu, să astupați hornul și vă culcați fără să vă mai sfădiți cu el ca să nu bănuiască ceva. N'aveți frică mai mult de el. Nu mai poate mișca din casă, și dimineața li-ți găsi lângă ușă cât un șoarece, crepat de sfânta zi, și li-ți arunca în goz.

Cele două femei înlemniseră de-a binelea. Ana își mușca degetul cel mic și plângea înfundată după sobă.

Încă în aceeași după masă tot satu știa că „zmeul” le-a luat graiul Sângererii și fetii sale, ca să nu poată spune la nime despre el.

De a doua zi dimineața începând n'a mai văzut nimeni nici o mișcare prin ograda Sângererii.

A mai trecut o zi, a trecut și a doua, și nimic.

Mai întâi vecinii, apoi tot mai departe cu câte o casă, erau șoapte ascunse de către copii, și priviri îndreptate cu teamă, pe furis, spre casa Anii.

Todora Șandrului s'a dus a treia zi la Ana Ușului, au chemat apoi pe Măriuca lui Simion dela cruce și s'au sfătuit cum să alle ele ce-i în casa Sângerenei.

— Trimite tu, Ană, pe bitangu Rafilii să se uite pe fereastră — zise Măriuca — și apoi să fugă încoace, el nu știe ce știm noi, ș'apoi doar nu l-a stropși. Da, vezi spune i să-și puie mâna oblon la ochi când se uită, că altfel nu vede în casă.

Todăra aprobă, iar Ana fără să mai scoată o vorbă, porni după copil.

După ce se depărtă puțin pe uliță, copilul o luă la fugă să vie mai iute înapoi, iar, femeile din poarta bună-sa se uitau încremenite după el.

— Oare de ce stă în loc?

Copilul se oprise la colțul casei și, fiindu-i parcă rușine, se uită înapoi cu capul plecat.

— Du-te mă, zise Ana Ușului încet, dar făcu un semn mare cu mâna că dacă nu se aude, să se vadă.

Copilul se întoarse pe loc și se apropie de geam; își făcu palmele oblon și se uită, se trase puțin înapoi, se uită din nou. veni câțiva pași încet, apoi o luă tot mai tare până se pomeni fugind.

Cele trei femei, cari se uitau din poarta Anei Ușului printre salcâmi cari ocroteau crucea, au rămas încremenite, și încă departe fiind copilul, una din ele întinse mâna înainte și o suci de câteva ori în aer în semn de întrebare.

Copilul se apropie și spuse puțin obosit, și parcă supărat pentru că făcuse acest drum; — dorm amândoaună, încă Ana îi cu gura căscată și cu mâna slobozită pe lângă margina patului — apoi puse mâna pe frunte, își propti căciula și o tuli.

Cele trei femei se uitară una la alta, apoi, după ce Măriuca lui Simion dela cruce le spuse sfaturile ei, Ana Ușului și Todăra Șandrului pe un glas au răspuns cu gura ca de jumătate.

— Săracile femei, asta-i făcătură — să știți că amândoaună o murit, și nime altu nu-i de vină, numa a Țicudeanului, — apoi făcându-și cruce toate trei se despărțiră, îndreptându-se fiecare spre casa lor, ca după un mare lucru isprăvit.

VASILE I. RUSU.

PEISAJ ARDELEAN

Culori de foc pasc lacom cer românesc,
ingerii vântului s'au culcat între aluni,
vinele umbrele serii se ivesc,
arinii mă întâmpină cu ochi de tăciuni.

În ogrăzi a crescut naltă scumpină cănită,
mușcatele au tras zările peste ochi,
undeva o cucuvea a țipat cătrănită,
vrăjitoare sură stinge pentru deochi

Oi mocănești înghit otavă la lună,
păstorul numără oile cu lapte, pe bătă,
stelele înnoadă din aur cunună,
dimineața se uită peste munți suri, ca prin sătă.

NICULAE RUSU

TRISTEȚEA PĂDURII

Cum te bate vântul jalnică pădure —
Și-ți apleacă ramul seara pe poteci!...
În târzie toamnă cețurile sure,
Te-or cuprinde 'n brațe umede și reci.

Frunza ta o-alungă vrem ea care vine
Răscolind mireasma vieți or apuse;
Drumurile 'n munte sunt de-acum streine
Și din stufărișuri păsărilor duse.

Iarna va trimite albele zăpezi
Peste întristarea crângurilor tale;
Bucuria noastră n'ai să o mai vezi,
Cântecele țării s'au oprit din cale.

Vor veni odată oamenii haini
Cu priviri de ghiață, arborii să-ți taie;
Noaptea va aprinde spuză de lumini
Și vei fi pădure, toată o văpaie.

DIMITRIE DANCIU

SE DESCHID ZIDURILE

*Se deschid zidurile larg; boltă sau poartă?
Zare pleacă-te spre fața mea.
Zmeu care ai răpit pe fata moartă
Invia-o-vei cu pulbere de stea?*

*O! meșter țesător de curcubeie
E drumul lung și moartea e aproape,
Din boltă prinsă în vrăjită cheie
Chemarea sorții mi flutură pe pleoape.*

*Ard amiezile ca niște guri
Incinse de văpaia tinereții
Ne purtăm cenușa și spinii suri
Incet spre marginile vieții.*

*Dorm apele și arborii și vântul.
In lanțuri ferecat zace pământul
Și zările cu gene de rouă.
Întoarce-te spre mine lume nouă,
Deschide-te lume de rug și de flacări
Să mistui păcatul ce trece prin veacuri.*

*Cenușa risipită la răsărit de soare
Va naște 'n amurguri o nouă floare.*

LETIȚIA PAPU

ÎN ȚARA LUI KAO-SY

In țara lui Kao-Sy
Sunt flori și fluturi mulți.
In vase mari de sticlă cizelată
Surâde crizantema minunată,
Și zorile-s trandafirii.
Și serile sunt viorii,
In mândra țară a lui Kao-Sy.

In țara lui Kao-Sy
Sunt feerii de basme.
Sunt largi palate de mărgean,
Pagode vechi de mii de ani,
Și zilele sunt aurii,
Și nopțile sunt argintii,
In blânda țară a lui Kao-Sy.

In țara lui Kao-Sy
Lumina par'că râde.
Dar și aici se scurg în taină anii,
Și plâng femeile, și plâng sărmanii,
Și plâng bătrâni, și plâng copii,
Și lacrimile curg fierbinți și vii,
In mândra țară a lui Kao-Sy.

In țara lui Kao-Sy
Sălășluște dorul...
Mă chiamă vraja dorului pribeag,
Să mă așez, seara, la mine 'n prag,
Și să privesc prin norii grii,
Și printre ramuri ruginii,
Spre blânda țară a lui Kao-Sy.

ZORICA LAȚICU

GÂNDURI PIOASE PENTRU UN EUROPEAN ROMÂN

— LA 5 ANI DELA MOARTEA LUI PANAIT ISTRATI —

Cine nu cunoaște povestea înspăimântător de tristă a celui mai autentic vagabond de geniu român? O, să nu vă închipuiți că o cunosc mulți; pentru că povestea lui Panait Istrati de dinainte de moarte e țipătul sfâșietor al nedreptății omenești față de om; iar povestea de după moarte, geamătul înăbușit al nerecunoștinței oamenilor față de geniu. Panait Istrati, eternul vagabond, e plecat cu Moș Anghel, cu Stavru, cu Codin, în „lumea dreptății”, în lumea noastră însă, continuă să fie nedreptățit, nedreptățit așa cum nu știu care scriitor român a mai fost.

Acest „Gorki al Balcanilor” cum îl numea Romain Rolland, — fiu al unui contrabandist grec pe care nu l-a cunoscut și al unei românce, spălătoreasă, — autodidact aproape, mânat de demonul vagabondajului sau, mai degrabă, de „nevoia cumplită de a cunoaște și de a iubi” și-a dus viața în cea mai crudă mizerie: a fost hamal în port și fotograf, zugrav și ziarist, plăcintar și vânzător ambulant, — dar ce n'a fost?, — crăpând de foame sau de febră pe vreun cheiu dintr'un port francez sau sirian: căci cunoștea Siria ca și Grecia, Egiptul ca și Franța, Turcia ca și Italia: destin ahasveric, în permanentă căutare de tragedii, dintre cele mai variate și mai grovave, dintre cele mai bizare și mai profunde: „Totul, zice el, totul este eroism în viața unui om care înfruntă lumea cu două mâini goale și cu o inimă caldă care să-l apere de ispita unui traiu tihnit și îndobitocitor”, — de care a fugit de-atâtea ori, chiar și când unchiul său din Cairo îi propune perspective atât de strălucite. „Vagabondul, scrie el, este omul civilizat al existenței absolute”. Existență absolută! Iată ce este pentru Panait Istrati existența în, pentru, cu iubire pentru omenirea întregă: „Cum se poate să scrii cărți pentru oameni fără să-i iubești?”..

Pentru că, la urmă Panait Istrati a trebuit să și scrie; a trebuit: iată imperativul interior, singurul care creiază artă!

Intr'un spital din Franța, înainte de a se sinucide, îi trimite lui Romain Rolland o scrisoare. „Acest geniu de povestitor, zice scriitorul francez, e atât de irezistibil, încât în scrisoarea asta își întrerupe de două ori spovedania-i disperată pentru că să-i povestească două întâmplări umoristice din viața-i trecută”. Romain Rolland îi cere să scrie, să scrie mult, să scrie tot“.

Și Panait Istrati începe să scrie, să scrie în mizerie, rupt de oboseală, slăbit de foame, dis'rus de tuberculoză... Iși scrie opera, evocare a vieții sale, și o scrie numai fiindcă crede că „arta va schimba fața păcătoasă a lumii”. Singur recunoaște că „eu nu-s'un scriitor de meserie și nici nu vreau să fi niciodată”, dar și în scris ca și n viață va rămânea „prietenul tuturor oamenilor

cari au inimă". Scrie neobosit, scrie mereu, mânat de focul amintirilor trăite, sau poate de focul sfânt al menirii artei lui, sau poate de focul istovitor al plămânilor lui pe care și-i scuipa în bucăți negre de sânge închegat... Apare „Chira Chiralina” și „Haiducii”, apare „Moș Anghel” și „Tața Minca”, apare „Codin” și „Domnița din Snagov”, apare „Nerantsula” și „Biroul de plasare”, mereu apar... apare pământul românesc și vraja câmpiei... Căci Panait Istrati e omul stepei, al stepei halucinant de imense, căci pentru el pământul se termină acolo unde începe cerul... Apar oamenii lui Panait Istrati, acele creații extraordinare de un realism sălbatec... Și aici e farmecul geniului lui Panait Istrati, — farmecul sălbătăciei balcanice și orientale; oamenii lui de o coloratură brutal de plastică, oamenii lui sunt prea concreți, unele momente și reacțiuni sunt de un concret neverosimil: nu e de vină autorul ci optica lui prea umanitaristă care îl face să exagereze uneori, dar o exagerare balzaciană, o exagerare de mit.

Dar oamenii aceștia, cari trăesc nu prin detalii realiste, ci prin sensul unui destin pe care-l întrupează, — oamenii aceștia au enorm de mult suflet: hiper sensibilul care vede, care trăește drame îngrozitoare, va găsi subtilul motiv pe care „convenționalismul societății” îl condamnă, îl pedepsește, dar care, în fond poate fi uneori o valoare profund umană.

Și Panait Istrati a scris, a scris despre mizerie și nedreptate pagini dintre cele mai grandioase în realismul lor crud, pe care le-a produs omenirea... „Unele nuvele, scrie același R. Rolland, — sunt demne de maeștrii ruși, se deosebesc doar prin temperament și lumină, prin hotărârea spiritului, printr-o veselie tragică, aceea veselie a povestitorului care ușurează sufletul asupra.”

Și totuși, printre cei dintâi cari l-au lovit, au fost tocmai acești asuprași, căci „spiritul lui de independență îl pune în conflict permanent cu acei cari ar trebui să-i fie tovarăși de revoltă, dar care astfel îi devin dușmani înverșunați”.

Tovarăși de revoltă? O, nu. Panait Istrati a avut prea mult spirit și prea multă inteligență pentru ca să fie un „socialist”, și a avut prea multă inimă pentru ca să fie un revoluționar. Nu, Panait Istrati n'a fost un socialist, cu toate că acesta a fost singurul nod pentru care i s'a refuzat Premiul Nobel. Singur mărturisește că nu e „luptătorul idealist de extremă stângă sau dreaptă, ci un exclus al tuturor curentelor sociale din vremea noastră: un singuratec...”

Un singuratec...

Iată definiția lui Panait Istrati: omul care a trăit cu oameni, între oameni, pentru oameni, — a fost și a rămas un singuratec; pentru că „soarta omului nu e altceva decât propria lui personalitate, spune el; mediul social nu schimbă nimic...”

Un singuratec...

Un singuratec chiar și'n țara lui, — și aici mai mult ca oriunde, aici unde un oarecare G. Călinescu, pe care soarta l-a ironizat cu o catedră universitară, — scrie; „Nu cultivăm pe Panait Istrati ori câtă compătimire am avea pentru om. Disprețuim pe au-

torii care nu scriu direct în românește și mai ales pe aceia care sub pretext de ideologie ne defăimează țara cum a făcut el. Panait Istrati nu aparține literaturii române. El e o mixtură fără instinct național. Era imposibilă o insultă mai monstruoasă pentru cel ce în fond, e printre cei mai autentici români prozatori contemporani.

Adevărat. Ne defăimează țara scriitorul care a ajuns să fie tradus în treizeci și cinci de limbi!! Ne defăimează țara acela care ne-a făcut cunoscute la treizeci și cinci de limbi farmecele încântătoarei noastre țări și poveștile mândrilor haiduci! Ne defăimează țara acela care a refuzat cetățenia franceză, a refuzat premiul „Goncourt”, a refuzat un fotoliu ce i s'a oferit la Academia Franceză.

Firește, Panait Istrati e o „mixtură fără instinct național” fiindcă n'a găsit un Romain Rolland român, el care mai avea un ultim ideal: „să mă redau eu însumi limbii mele maternă” pentru că „eu sunt și țin să fiu un scriitor român”...; firește, e „fără instinct național” cel care, pe meșteșuguri străine, scria atât de duios: „străinul e o umbră care-și poartă țara în spinare...”

Dar sunt laude care insultă, precum sunt insulte care laudă. Și pe Panait Istrati îl laudă chiar și tăcerea; iar tăcerea pregătește strigătele de slavă, așa precum noaptea pregătește răsăritul soarelui. Și Panait Istrati va fi un mare răsărit de soare pentru acei care îl vor cunoaște și cunoscându-l îl vor înțelege, pe acela care închidea ochii cu amarnică resemnare: „...căci așa se întâmplă întotdeauna în viață: cei cari îți sunt dragi nu înțeleg nimic din ceea ce tu iubești mai cu patimă...”

OVIDIU DRIMBA

PE MARGINEA CĂRȚILOR

Dimitrie Danciu: Solitudini Editura Lanuri, Mediaș, 1939.

Autorul volumului de față este un debutant, cunoscut nouă mai ales din versurile sale răspândite în ultima vreme prin revistele literare din Ardeal. Scăpat de obsesia poeziei moderniste, a cărei perioadă se pare că a trecut după ce a lăsat în urmă destule victime, d-l dimitrie Danciu a început să scrie sub o zodie fericită,

Prima sa carte dovedește că înțelege și prețuiește poezia; ea arată cu deosebire pe un cunoscător al ispitelor versificației.

Participarea poetului la sărbătoarea naturii este salutară. Ne-am depărtat de lume este în acest sens o mărturisire de credință. Orice creație ia naștere în solitudine. Versul prezintă siguranță deși asupra imaginilor s'ar mai putea stărui.

Ecoul liricei argheziene cade și aici:

Gândul, fur plecat hai-hui
N'am lacăte să-l încui
In cutii de lemn domnesc
N'am puteri să-l țintuiesc.

Nici ecoul poeziei poporane nu e absent dar într'un mod fericit, fertilizator.

Pericolul acestei poezii, dată fiind experiența autorului, este însă convenționalismul. Iată un clișeu foarte des întâlnit în tânăra poezie de azi:

Mereu aceleași drumuri se deschid înainte
Și'n fiecare toamnă aceeași scuturare
De stele coapte peste gâbene frunzare
Să le culeagă iar poeții in cuvinte.

Atitudinea retorică îi stă bine tinereții. (Urcuș). Izolarea contribuie și ea la efecte demne de reținut (In nu știu care toamnă).

In „Solitudini” vom întâlni o poezie tinerească, mărturisind preocupări din cele mai aplaudabile. (Călătorie în vis).

Desigur că în poezia atât de simplă — și poate prin această simplitate atât de ademenitoare — a d-lui Dimitrie Danciu, nu are ce căuta „ducatul”, chiar dacă autorul tânjește după el. De aceea ne oprim mai bucuroși la notații ca „Toamnă”:

Toamnă grea cu ploi și fum
Nu mai știu pe care drum
Să mă duc, să mă ascund
In ce oază să m'afund.

De departe să n'aud
Cânt de moarte prin agud,
Plâns de frunze pe cărări,
In sălbatece'noptări.

Să nu văd pe la amiezi
Pasări albe prin livezi
Cu aripile în vânt
Și cu sboru'n două frânt.

In „Noi nu ne-am cunoscut“ dăm iarăși de convenționalism:

Din apele poemei am băut, etc.

Vor mai fi și altele ecourile în această poezie. este inutil] a face învinuiri unui debutant că iubește poezia vremii sale în acordurile ei puternice.

D-l Dimitrie Danciu să se teamă însă și de facilitate.

Deocamdată volumul său este o bună cheazăsie.

Desprindem o poezie care merită atenție :

Trec vânturile serii prin ierburi și trifoi
Ca niște albe gânduri, ca niște arse foi,
Trec vânturile serii aproape, mult. de noi.

S'apleacă în neștire pădurea de aluni,
Cu ramuri obosite, Ca sborul de lăstuni.
S'apleacă peste ape largi umbre de goruni.

Pe drumurile toamnei mai tremură o stea,
In care poartă bate chemarea ta și-a mea?
Pe drumurile toamnei o iarnă va cădea,

Va reuși să prelungească acest filon ?

D-l Dimitrie Danciu scrie într'un timp prielnic, ferit de tentații, într'o perioadă de limpezire a apelor.

Lecturile mărilor noștri lirici îl vor călăuzi.

AUREL MARIN

N. I. Herescu, **Caete Clasice**, Buc. Cugetărea, 1941.

Vechea și latentă „querelle des antiques et des modernes“, durează peste veacuri și nu se va termina niciodată, se oglindește în zilele noastre, pe plan redus, în discuțiile ce isbucnesc, cu ocazia tuturor reformelor școlare, pentru și împotriva rămănerii limbilor clasice în programa analitică a liceului nostru teoretic.

Fenomenul este paradoxal dacă ne gândim că suntem singura țară latină în care recunoașterea eternei valori educative a clasicismului nu este unanimă și dacă ținem seamă de faptul că popoare complet străine de romanitate, ca turanicii noștri vecini de Nord, își făuresc blazonul tocmai din această civilizație latină, pe care ne-o contestă cu insistență. Oricare ar fi explicația ciudatului fenomen, discuția continuă.

Unul din glasurile cele mai competente este desigur acela al D-lui N. I. Herescu, eruditul profesor dela Universitatea din București, care duce pentru clasicism o luptă sistematic organizată și, avem convingerea, eficace. Aceasta, poate grație metodei inaugurate de d-sa.

Temperament dinamic și energie tinerească, D. Herescu a renunțat la metoda apologetică cu caracter mai mult pasiv și a început, acum câțiva ani, prin crearea *Institutului de Studii latine*, o acțiune ofensivă de răspândire a culturii clasice în straturile largi ale intelectualității. Într'adevăr, cu toată rigiditatea termenilor de *Institut* sau *Studii*, printre scopurile acestuia studiul, adecă munca

științifică, de laborator, nu era singurul sau cel mai important. Căci cititorul își propunea să facă din el un instrument de propagandă în favoarea clasicismului, de trezire a gustului pentru frumosul antic, prin publicarea unor traduceri literare, lipsite de rigiditate științifică, adecă moderne. Pe de altă parte își propunea să lămuirească cu ajutorul acestui organism extins în întreaga țară, prin conferințe, studii și orice mijloc onest de publicație, aspectele fundamentale ale civilizației romane.

Personal, Dl. Herescu a avut partea leului din această muncă. Și credem că volumul pe care ni-l oferă azi reprezintă o față a multiple sale activități în urmărirea scopului amintit.

Volumul se întitulează cu modestie „Caete Clasice”.

După prefața explicativă și studiul introductiv „Pe urmele zeilor”, imn adresat eternei splendori a Cetății, urmează două serii de studii. În cea dintâi autorul ne plimbă prin lumea vrăjtită a gândirii și poeziei latine iar a doua e închinată vieții de stat, finanțelor agriculturii.

Specialistul prevenit în prefața cărții va găsi poate figuri și lucruri cunoscute în acest caleidoscop al vieții romane; va mărturisi însă că surprizele plăcute sunt mult mai numeroase. Grație poetului care-l dublează pe erudit, totul este prezentat într-o binefăcătoare căldură, ce dă viață figurilor palide, cu care ne-au obișnuit savantele istorii literare, le apropie de noi pe deasupra veacurilor, ușurându-ne înțelegerea lor și trezindu-ne orgoliul de a-le ști ale noastre. E suficient să indicăm drept ilustrare capitolele despre seninul Horatius, pe care autorul îl urmează până în paginile literaturii noastre (Non omnis moriar) sau articolele despre sfiosul Vergilius, cu luminoasa evocare a „destinului imperial al poetului”

Dar savoarea particulară a acestor studii stă în mulțimea multicoloră a relațiilor pe cari autorul le stabilește, fără niciun efort sau artificialitate, între omul evului roman și acela al veacurilor moderne sau contimporane. Astfel, în „Odi et amo”, poveste tragică a lui Catul, cel mai autentic liric al Romanilor, Dl. Herescu află prilejul să citeze din Carducci, să schițeze o comparație cu Petrarca și Laura și să tragă o paralelă între liricul roman și Musset sau Heine. Este aici, firește, aportul unui spirit multilateral cultivat, dar și lirismul cald al îndrăgostitului de veșnicul frumos, care imprimă povestirii ritmul ușor și tonul policrom ce face atât de atractivă lectura „Caetelor”.

Cititorul modern depune cartea aceasta de „studii clasice” cu hotărârea de a o reciti.

ION ȚIGĂRA

Borsecul, atractivă stațiune climaterică, cu aerul ozonat și apele vindecătoare, în munții Ardealului dintre Toplița și Bicazuri, sub regimul românesc s'a resimțit de-o viață pe care niciodată n'a cunoscut-o înainte. De altfel boerimea moldoveană dela poetul V. Alecsandri până la romancierul Ionel Teodoreanu, i-au fost asidui vizitatori, pentruca apoi să-i eternizeze peisagiile. Și ce izvor de beneficii au fost acești români pentru secuii localității! Erau servibili și vorbeau cu toții o românească acceptabilă. Stațiunea își merita renumele pentru darurile naturale, cu care era înzestrată din belșug. În uzul ineputabilelor grupuri de vilegiaturiști români, Patriarhul Miron dăruise stațiunii o prea frumoasă bisericuță de lemn, stil românesc, adevărată bijuterie a genului. Oricine a trecut prin Borsec în ultimul deceniu nu-și putea ascunde admirația pentru încântătoarea ei siluetă, luându-se la întrecere spre cer cu brazii seculari, strajă credincioasă apelor tămăduitoare. Era o operă artistică în întregime. Interiorul plutea într'o mare de culori, din care sfinții blânzi și glaciali te chemau la reculegere. Abundau ofrandele oferite mărinimos de către atâția vizitatori care nu odată și-au găsit liniștea căutată în climatul și în fața altarului modest de-acolo. Mirosea în continuu a tămâie și a cântec liturgic. Ușile îi erau pururi deschise, și interioru-i de anticameră de paradis te îmbia la o clipă de contemplație. . Și acum vine vestea că și această bisericuță românească a fost prefăcută în cenușă de către secimea localității, Bicăzenii trec prin partea locului, caută urmele locașului de închinare dispărut și-i sărută cenușa... Rău fac cutropitorii vremelnici ai Daciei de Nord că distrug cu cruzime bisericile românești, dar mare greșeală au făcut secuii Borsecului că au ars acel juvaer de biserică românească, în care pe mulți dintre ei i-am văzut intrând cu evlavie. E o faptă al cărei sens nu-l poți pătrunde, dar te silește să tragi la o parte, cu spaimă....

„Dacia“, noua revistă literară apărută la București, sub conducerea d-lor Emil Giurgiuca, Oct. C. Tăslăuanu și Dan Botta, e o publicație excepțională. Din paginile ei spațioase se desprinde un aer de noblețe veche, de gravitate și de dârzenie. „Cuvinte pentru început“, articol-program, semnat de Emil Giurgiuca, poate fi comparat numai cu frazele întraripate ale lui M. Kogălniceanu puse în fruntea „Daciei Literare“ acum un secol, sau cu cele ale lui A. Vlahuță și Coșbuc, din primul număr al „Sămănătorului“. E tot ce poate fi conceput mai frumos ca fond, ca noutate și ca stil. Trimitem cu insistență, la recitirea acestui splendid specimen de proză românească. Dar la aceeași altitudine se mențin și ceilalți colaboratori ai publicației, N. I. Herescu (Istoria romană ca lecție de morală), Basil Munteanu (o nouă literatură românească), Zevedeu Barbu (Vina noastră a tuturor), Drăgoș Vrânceanu, Ion Ștefan, N. Tatu, Ion Bălan, etc. cu cronici extrem de interesante și îngrijite

(Nr. 1). Apoi Oct. C. Tăslăuanu (Spațiul vital românesc), Basil Munteanu (Norme și reflexe franceze), Dan Botta (Misiunea romană), V. Beneș (Valori culturale și valori formale), etc. și o nouă serie de însemnări (Nr. 2) de mare importanță pentru cultura și conștiința noastră națională (Vezi: „Scepticism românesc“, „Catedră pentru studtul Ungurilor răzleji“ din Nr. 1. sau „Propaganda noastră în Italia“, „Propunerea lui Gabor din Odorheiu“, Ungurii valahi“, din Nr. 2.) Frumoase și izvorite din temeuri nouă cele două poeme ale lui Emil Giurgiuca (Nr. 2) „Dincolo de albele văi“ și „Cântec de dor“:

„Dincolo de albele văi în sfâșiata Câmpie
Cuprins între dealuri de holde aurii
Un sat întâlnești, călătorule.

Cu bărbile în piept lângă mese
Bătrânii din neamul lui Gelu
S'așează la cină, iar gândul
Se duce de-acasă departe...“

„Și văd iară peste văi și munți
Dar nu pot cuprinde ce mă doare.
Satule bătrân, la ce te uiji
Mai ții minte țara noastră mare?
Colo 'n lungul văii către Dej
Lunecă o sanie 'n vârtej
Da nu-i sanie ci arătate
Voiu mai face drumul ăsta oare?“

La Sibiu a fost reaprinsă vatra de foc a „Luceafărului“ lui Oct. Goga și Oct. C. Tăslăuanu. Nr. 1 și 2 se prezintă cu contribuția entuziastă a comitetului de redacție (dd. Victor Papilian, Grigore Popa și Olimpiu Boitoș), și cu a unui mare număr de alți colaboratori. D-l Grigore Popa în „Seminificația Luceafărului“ face elogiul rolului din trecut al acestei minunate reviste ardelene. D-l Victor Iancu, în „Dela cultura majoră la literatura calendrelor, zugrăvește tragedia sub raportul cultural a fraților din Ardealul răpit. (Nr. 1.) Versuri, cronici și însemnări variate îmbogățesc și complectează paginile celor 2 numere apărute, într'o execuție tehnică demnă de tradiția celor mai îngrijite periodice românești. Urăm reinviatului „Luceafăr“ să aibă satisfacția de a fi pregătit sufletele pentru cea de-a doua reintregire a granițelor românești și pentru unirea, de astădată, eternă... TEODOR MURĂȘANU

Zilele aceste ne-am întâlnit cu un convoiu de pluguri și mașini agricole, de ultima perfecțiune tehnică. Cu liniile lor fine, aproape cochete, de lăcuste verzi, soseau de undeva de departe, din Apus, pentru ca să ne împânzească țara, și să propoveduească crezul unei lumi noi, cel al muncii științifice. Și mă gândeam că trenurile care le aduceau, s'au întâlnit cu alte trenuri care transportau infricoșatele mașini ale războiului modern. Tunurile și plugu-

rile colaborează, fără a sugera o apropiere între ele. Pe urma brăzdarilor marșiali, vin plugurile și surorile lor mașini, aducătoare de binecuvântare. Dar în ce privește țara mea, aceste armate de pluguri au o dublă importanță. Suntem o țară agricolă, marea nostru titlu de noblețe, căruia e nevoie să-i dăm o nouă strălucire, armonizându-l cu pasul vremii. Oricine dela noi a făcut o călătorie în țările din Apus, și a avut privirea deschisă către câmp, a fost izbit de marele contraste dintre agricultura de-acolo și cea dela noi. Și care n'am avut viziunea unei transformări care va trebui inaugurată și la noi? Văd o viață mai fericită și pentru plugarul român, căci văd zorile lumii în care munca lui va avea o altă prețuire și o altfel de răsplată ce i se cuvine. Vor aduce-o convoaiele de pluguri și mașini agricole, cu nesfârșitele lor coloane elegante. Conducătorii de totdeauna ai epocelor de războaie și-au dat seama că numai pacea este starea spre care omenirea aspiră de fapt, și dacă acceptă uneori războiul, o face tot numai în vederea păcii dela sfârșit. Expedițiile Cruciaților s'au soldat cu intensificarea civilizației în Apus. Tunurile actuale își vor epuiza și ele rojul ce li s'a dat, și în urma lor vor păși plugurile, vindecând rănile omului și ale pământului...

V. FENEȘAN

Din toamna anului 1938, Lucian Blaga și-a găsit un nou rost de viață devenind, după ce ani de zile a trăit printre noi numai cu opera sa, la Universitatea din Cluj, răscăal al tineretului român în chiar sensul tradițional al cuvântului. Adusese d-sa la catedra de Filosofia culturii, preschimbată încă înainte de a-și fi putut ține prelegerea de deschidere în catedră de Sociologie rurală, o doză nouă și viguroasă din acel idealism mistic al poporului, care îl predestinează pentru un rol unic în istoria culturii noastre naționale; Negreșit, această misiune nu trebuie apreciată prin intermediul esseisticeii tinerilor noștri, înflorită în marginea limbajului plin de creații de termeni al profesorului; procedeul — în cel mai bun caz — ar însemna a o temporaliza în înțelesul banal al încă unui curent literar cu mărginită arie cronospațială. Misiunea lui L. Blaga poartă accentele unui înțeles mai adânc; mai adânc în deosebi prin aceea că, în largul ei, d-sa este, așa zicând, un factor pasiv: piatra de încercare, de tărie diamantină, cu care trebuie să se întâlnească în calea lor toate destinele tinere spre a-și da în această întâlnire nu în ultimul rând socoteală despre propria lor scânteie, despre propria lor misiune. Am urmărit la Cluj, timp de doi ani, fenomenul Blaga, din cea mai finită posibilă apropiere; am asistat la cursurile și seminariile ținute de d-sa cu umilința unei regularități pe care până atunci n'am cunoscut-o; iar toamna trecută, după prăbușirea unui ideal și a unei realități politice, ne-am cufundat din nou în opera d-sale, încercând să-i traducem „Spațiul miotic” în limba germană. Experiența din urmă, îndeosebi, — marea noastră experiență de a re-crea într'o limbă străină opera d-sale — ne-a revelat adevărul ce nu iartă, că realitatea de discipol al ope-

rii sale, cere omului mai mult decât o servilă întrebuințare a terminologiei lansate de dânsul. Sunt pline de un înțeles adânc cât cerul cuvintele acestea: „mioritic“, „timp¹—cascadă“, etc., dar numai în lăuntrul operii d-sale, unde ele răsar dintr'o nevoie intimă gnoseologică, individuală; încolo, întrebuințate de alții, sunt simple „ecouri“ care-ți revin ca de pe stânci în miezul căror lumina nu coboară decât termic. Înțelegem entuziasmul celor câțiva, care asistă regulat la cursurile d-lui Lucian Blaga, desigur nu accesibile oricărui muritor; îi admirăm chiar pentru căldura pe care o simt pentru profesorul lor. Dl. Blaga are însă misiunea pe care am indicat-o, toți aceia care i se supun servil, făcându-se vinovați de un act de „simulare“ filozofantă. Pe urmele lui Richard Wagner — spre a cita un caz analog din cultura apuseană — a răsărit o întreagă literatură muzicală, pe tema împrumuturilor armonice din opera marelui compozitor-poet. A fost o cultură sterilă de epigoni, care, extaziindu-se la auzul chromatismelor din părțiunile maestrului, au crezut că cu aceste acorduri de septimă alterate ale lui Wagner se pot crea și de alții opere la fel de prețioase. Tot astfel tinerii noștri taie cu bisturiul unei voinți orbită de entuziasm, termeni și reducții din opera d-lui Blaga, crezând că prin împreunarea lor arbitrară sub tlturi, care adesea merită să figureze în fruntea unor lucrări infinite mai personale, se poate crea o operă de valoare. Timpul de astăzi, când toată lumea caută cu înfrigurare un înțeles vieții, când toți ne căznim să pătrunde sub latura fenomenală a clipei, care ne vine cu surprize mereu nouă, cercând înțelesul etern, care le leagă între ele, misiunea d-lui Lucian Blaga câștigă o dimensiune spre istoria majoră în momentul în care opera filozofică a d-sale nu mai rămâne un obiect de imitație, ci când dimpotrivă prin ea se exercită acea influență catalitică, atât de mult apreciată și de d-sa, trezind în om conștiința individualității sale, permițându-i să se manifeste prin ceea ce el are mai specific. Drumul spre această autenticizare a gândirii nu este însă cel al simulării filozofice, ci al asimilării: a rețăcutei scrutări, chemată să ne lămurească mai întâi asupra propriului nostru fond; iar acesta cât este specific și de aici valoros, va cere apoi în fiecare caz un limbaj propriu — dacă se poate, chiar absolut lipsit de termeni ca „abisal“ „logos larvar“, etc...

ANDREI A LILLIN

Bibliografie :

CONVORBIRI LITERARE

apare lunar

Redacția și Administrația, București III Str. Argentina, 39.
Abonamentul pe un an Lei 360. — Exemplarul Lei 30.

G Â N D I R E A

apare lunar

Redacția, București III. Str. Polonă Nr. 38.
Administrația, Str. Domnița Anastasia Nr. 16.
Abonamentul anual Lei 300.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE

odată pe lună

Redacția și Administrația, București III. B-dul Lascăr Catargiu 39
Abonamentul anual Lei 360. — Exemplarul Lei 30.

VIAȚA BASARABIEI

lunar

Redacția și Administrația, București, Str. Alexandru Donici 32
Abonamentul anual Lei 250. — Exemplarul Lei 25.

TRANSILVANIA

lunar

Redacția și Administrația, Sibiu Str. Șaguna Nr. 6.

LUCEAFĂRUL

odată pe lună

Redacția și Administrația, Sibiu, Str. Oituz, Nr. 4.
Abonamentul anual Lei 300. — Exemplarul Lei 30.

D A C I A

bilunară

Redacția și Administrația, București, II. Str. Dionisie, 65.
Abonamentul pe an Lei 150. — Exemplarul Lei 10.

CUGET MOLDOVENESC

lunar

Redacția și Administrația, Iași, Liceul Național. Str. A. C. Cuza
Abonamentul pe an Lei 200.

F A M I L I A

apare lunar

Redacția și Administrația, București, Str. Brezoianu, 33.
Abonament pe un an Lei 300. Exemplarul Lei 30.

MEȘTERUL MANOLE

apare lunar

Redacția și Administrația, București, B-dul Elisabeta, 41.
Abonamentul pe un an Lei 200. Exemplarul Lei 20.

CURȚILE DORULUI

apare lunar

Redacția și Administrația, Sibiu, Str. Tribnei, Nr. 27—29.
Abonamentul pe un an Lei 250. Exemplarul Lei 20.

CITITI:

(grupul „Abecedar“ și „Pagini Literare“)

ION BĂLAN,

FEBRE CEREȘTI, poeme

VLAICU BĂRNA,

BRUME, poeme

V. BENEȘ,

HANUL ROȘU, nuvele

M. BENIUC,

CANTECE DE PIERZANIE

CÂNTECE NOUI

N. CARANICA.

POEME ȘI IMNURI

ROMULUS DEMETRESCU,

INSEMĂRI CRITICE

sub apariție la I. E. Torouțiu.

EMIL GIURGIUCA,

ANOTIMPURI, poeme

**POETII TINERI ARDELENI, antologie cu 18
măști în lut de I. Vlasiu.**

TEODOR MURĂȘANU,

LILIOARA, poeme

GRIGORE POPA,

CARTEA ANILOR TINERI, poeme

IONEL NEAMTZU,

ORAȘUL NORDIC, roman